گلزارِ عثمانی

مع

تہنیت تقریب کدخدائی شہزادگانِ آصف جاہی

ہدیۂ محقر

مولانا محمد عبدالقوی - فانیؔ - ایم - اے (علیگ) چشتی صابری

وقار الملک گولڈ میڈلسٹ

سابق پرفسور فارسی وعربی - گورنمنٹ مارس کالج ناگ پور

مدیر مجلۂ بین المللی "البیان"

معلّم حال شعبۂ فارسی و اردو - جامعہ لکھنؤ

بعنوان ذیل از مصنف علام یافتہ می شود

مطبع آسی، محمود نگر لکھنؤ

بسم اللہ الرحمٰن الرحیم

قصیدہ

در ستائش ہز اکزالٹڈ ہائینس لفٹننٹ جنرل اعلیحضرت بندگان عالی، سپہ سالار مظفر الملک والممالک نظام الدولہ نظام الملک "نواب سر میر عثمان علیخان بہادر فتح جنگ آصف جاہ سلطان العلوم جی سی ایس آئی جی، بی ای شہریار ممالک محروسہ دکن خلد اللہ ملکہ و سلطنتہ"

ہمہ گل است و یاسمن بطرف جو بارہا — بہار کرد عنبریں ہوائے مرغزارہا

بنفشہ رستہ در چمن شقیق و لالہ در دمن — بہر کجا کہ بنگری ہجوم نو بہارہا

چو زلف یار مشکبو شدہ است دہر کو بہ کو — جہاں شدہ ز چار سو برنگ و بو تتارہا

بدہر اندرون ہمہ می است و بانگ چنگ و نے — بدشت و راغ و کوہ و در پری وشان نگارہا

گل است و لالہ چار سو شدہ است دہر مشکبو — ببانگ و نغمہ ہر کجا عنادل است و سارہا

مصوّر است ہمہ زمین برنگ و بوئے لبراں — ہمہ جناں ہمہ ارم بدشت و کوہسار ہا

ترانہ ریز بار بہ ہوا بدشت و در جبل — عروق آبکش ہمہ بہ ہر شجر چو تار ہا

ہمہ تل است چوں چمن ز لالہا و یاسمن — پر از گل است و نارون مغاکہا و غار ہا

بر بخیت ابر شیر ہا بہ ہر چار سو ہمہ — شگوفتا بہر شجر چو طفل شیرخوار ہا

گل است و لالہ و سمن بدشت و باغ ہر کجا — بطرف آبجو ہمہ ز سرو ہا قطار ہا

زبانگ سار و کبکہا نشاط در چمن ہمہ — عنادل اند نغمہ گو فراز شاخسار ہا

ہمہ جہاں نگار ہیں دو چہر رشک حور عین — ہوا شدہ است عنبریں بہر کجا تتار ہا

جہاں بہشت جاوداں برنگ و بوئے مہوشاں — بہر کجا کہ بنگری بعکس لالہ زار ہا

بسنگہا و خشتہا مصوّر است گلستاں — دمیدہ است ارغواں ہمہ ز نوک خار ہا

بروئے دلبراں ہمہ ارم شدہ است تعبیہ — بزلف شاہداں ہمہ نہفتہ صد تتار ہا

بہر زمیں بہر کجا ہمہ گل است و ارغواں — بنفشہ رستہ چار سو بدشت و کوہسار ہا

ز کشتہا ہمہ جہاں برنگ و بو چو گلستاں — ہمہ گل است و ارغواں بسوئے مرغزار ہا

ترانۂ عنادل است بہر کجا بدشتہا — بہ نغمہ اند چار سو تدرو ہا و سار ہا

صدائے رود و نے ہمہ بطرف باغ ہر کجا — پیالہائے مے ہمہ بدست میگسار ہا

بدشت اگر نظر کنی ہمہ مے است و مے پرست — بنغمہ مطرباں ہمہ بت اند در کنار ہا

بہ بزم دہر چار سو مے است و شاہداں ہمہ — سرود و چنگ و رود و نے بطرف جوئبار ہا

بیا و نوش و چنگ و نے جہاں چو باغ حور عیں — مے است و شاہداں ہمہ بدشت و کوہسار ہا

زنامیہ ہمہ جہاں شدہ چو بزم شاہداں　　مصوّر است سو بسو بدشت و کوہسارہا

بجام لالہ مے ہمہ بہ بزم باغ چارسو　　عروس گل برقص وہم بہ نغمہ کبک و سارہا

جہاں برنگ و بو ہمہ شدہ بسان گلستاں　　مصوّر است چار سو چو منظر بہارہا

ہمہ تدر و چار سو صدائے سار کو بہ کو　　زکبک پر شدہ زمیں ہزارہا ہزارہا

زبس دمیدہ یاسمیں زمیں شدہ است عنبریں　　کشادہ کاروان چیں بکوہ و دشت بارہا

بدشت اگر نظر کنی ہمہ گل است و یاسمیں　　بدامن جبل ہمہ نشاط آبشارہا

بروز روئے شاہداں شب است چار سو عیاں　　بملک روم منتشر سیاہ زنگبارہا

بدشت چار سو ہمہ بنفشہ رستہ ہر کجا　　مصوّر از گل و سمن کنار جوئبارہا

گ

ببانگ نے مغنّیاں بمدح خسرو جہاں　　چہ در فضائے گلستاں چہ طرف جوئبارہا

چو گلشن ارم شدہ جہاں بعہد تو شہا　　بہر زمیں کہ بنگری بجشنہا دیارہا

مدارس علوم و فن نمودہ بہر کجا　　ہمیشہ از تو خسروا بدہر یادگارہا

نہ سرگرانی است و کس نہ مبتلائے درد و غم　　ببادۂ کرم ہمہ نشاندہ خمارہا

بہر کجا کہ بنگری زہیبت تو حاکماں　　نشاندہ اند یاسمن بریدہ اند خارہا

شگوفۂ علوم ہا کہ بد بباد مہرگاں　　زموج جود تو شہا شدہ ہمہ بہارہا

مدارس دکن ہمہ علامتے ز جود تو　　چناں نشاں تو ہمہ بدہر ز اقتدارہا

مدار و رع ملک تو تقدس است ہر کجا　　بعہد تو ولی ہمہ درون کوہسارہا

ز انبساط فیض تو کہ ہست شامل جہاں　　بعہدہا نشاطہا کنند شیرخوارہا

سخاے ابرہا خجل شدہ ز جود دست تو
مصوّر است ہر زمین نقش و از نگارہا

عداد لشکرت بروں ز حد و فکر آدمی
دو سالہ راہ می رود ز لشکرت قطارہا

ز ابر جود شستہ کدورتِ زمانیاں
ز خاطر ہمہ جہاں سترده غبارہا

ترا بہ منجنیقہا چہ حاجت است خسروا
ز ہیبت تو اوفتد ز بیخ و بن حصارہا

بیک خدنگ تیر ریزِ دشمنان بسیر
بدور دشت کیں ہمہ نمودہ شکارہا

فزودہ عز و شان دین ز دولت تو خسروا
کنند مومناں تبو نقو و جاں نثارہا

حدیث خشم تو رود اگر بسوئے آبہا
ز آبہا بروں جہد شرر فشاں بخارہا

اگر حدیث لطف تو بسوے نارہا کنم
بہ نارہا ہمہ شود تموّج بحارہا

ہمہ ولی بذکر حق ادا کنند روز و شب
وظیفۂ دعائے تو بطرز حق گزارہا

مدار صنع ملک تو کساد ازاں بیوریا
محک ہمہ بہ فکر تو گرفتۂ عیارہا

ببزم دہر چار سو خورند بادہ کو بکو
بیاد خسرو جہاں بجوش نوبہارہا

ز ابر جود تو جہاں شدہ چو گلشن ارم
بدور عدل تو شہا بہ ساز و برگ کارہا

بہ عزّ و شان و برتری کہ ہست دائمی ہمہ
ندیدہ مثل تو فلک درون روزگارہا

بہ فرّ و فضل ایزدی ترا کمال بخردی
فلک برائے تو نہد مدار کاربارہا

بنظم ملک خسروا ترا نہ حاجت دگر
رہین رائے تو ہمہ صغارہا کبارہا

دکن کہ ہست چوں ارم بہر کجا کہ بنگری
بہ جشن حور چار سو بدشت و کوہسارہا

نہ بانگ شکوہ آیدش بگوش از زمانیاں
فلک برائے تو شہا اگر نہد مدارہا

بزم دهر هر کجا بیاد خسرو دکن — بفضل او همه جام می خورند باده خوار ها
ببانگ چنگ و نی همه دکن مشابه ارم — بهر کجا که بنگری می است میگسار ها
ببزم شاهدان چین ز مشک بود گفتگو — ز طیب خلق تو شها صبا برد بخار ها
چو دست بنده بدهی ز کیسه در بهر — ز گوهر علو بها کنم بتو نثار ها
ادیبها لبیبها کنند روز و شب همه — ثنای خسرو جهان بنهج حق گزار ها
پی سرود مدح تو که فرض شد بهر بشر — همه عروق جسم من برود و چنگ تار ها
بباده محبت که شد خمیر جسم من — بمفلسی نشانده ام شها همه خمار ها
ز خاک ملک تو شها خمیر جد و عم من — محبت دکن شده مرا چو پود و تار ها
ثنای تو توانگری ولی ز شومی فلک — ز گرد مفلسی مرا بجان و تن غبار ها
دماغ دهر چون ارم بعهد تو معطر است — ز مشک خلق تو شها بهر کجا تتار ها
فلک مطیع حکم تو اگر شود اشارتت — ز دشمنان بد گهر برآورد دمار ها
وظیفه ثنای تو بنفع خود ادا کنم — که مرد را به نیکوی ز مدح تو عیار ها
بمدح تو بسر برم ز عمر آنچه باقی است — شها اگر به خان و مان مرا بود قرار ها
ولی ز گردش فلک به فکر نان روز و شب — قرار در خیال من بدل شد از فرار ها
گل است چار سو همه معطر است کو به کو — بهر کجا که بنگری بعهد تو بهار ها
غریب و بینوا ز تو بساز و برگ هر کجا — یتیم و بیوه را همه ز جود تو یسار ها
معالم سخای تو بدهر اندرون همه — به جود تست منبسط به چار سو دیار ها

نظام ملک خسروا برائے صائبت ہمہ
رہین عقل تو ہمہ مشیرہا مشارہا

نظام دولت است و دیں شدہ بعہد تو چناں
کہ نگسلند تا ابد ز پود ہا ز تار ہا

مظفر جہاں توئی کہ فتح شد بنام تو
ز داوری ازل ہمہ بجنگ و گیر و دار ہا

بعہد تو دکن شدہ مدار ہر کمال را
ارسطواند ہر کجا بملک تو ہزار ہا

شہ علوم و شاہ دیں توئی کہ ملک ملک تو
کنند مدح تو ہمہ بجان و دل کبار ہا

بسیار در ہمہ دکن شدہ بہ فکر صائبت
رعایا را بذات تو شہا است افتخار ہا

بسان خادمی رؤس را بہ بندگی
بہ سایۂ کلاہ تو فگندہ شہریار ہا

ہمہ شکوہ و برتری شہا تراست فرہ ری
بدست تست از ازل عنان اختیار ہا

بیاد تو نبیذ ہا ببانگ رود و چنگ و نے
خورند شاہدان ہمہ بطرف جویبار ہا

امیر مومنین توئی رئیس قوم مسلمیں
کہ مومناں ثنائے تو کنند در دیار ہا

بہ عہد تو ہمہ ولی بیاد و ذکر مشتغل
کہ میسر بہر یکے ز فیض تو یسار ہا

برنج و درد بد جہاں، شہ از خمار مفلسی
بباده سخائے تو شکستہ شد خمار ہا

برائے آصف جہان کہ نام تست از ازل
شدند معترف ہمہ صغار ہا کبار ہا

بہ تیغ عدل کشتہ ہمہ وجود ظالماں
ز خرمن ہمہ خساں برآوری غبار ہا

علوم مغربیہ را کہن لباس ترک شد
بہ خلعتے کہ دادہ شہا ہمہ بہار ہا

بآب تیغ کشتہ نہال حفظ چار سو
زآب سیم و زر ہمہ بملک جوئبار ہا

بدور لطف تو بود پناہ ملک ہر کجا
ز عدل خسروا ہمہ نمودہ حصار ہا

هر آنکه زاد در دکن بہ شکر تست مرتهن
که هندوان و مومنین کنند افتخار ها

همه هنود و مسلمین بچشم دور بین تو
عزیز و یار تو همه بسان غمگسار ها

صدائے کوس عدل تو رسید در همه جهان
سحاب فیض تو همه نمود جو بیار ها

بہ هند از تو حجت همه علوم هر کجا
ارسطو اند چار سو بعلم در دیار ها

زمین خسرو دکن تو زرع است در زمن
منزه شد همه جهان ز ننگها ز عار ها

ز بارش سخائے تو که بوده روز و شب شها
برنگ و بو جهان شده همه چه لاله زار ها

همه نشاط و رنگ و بو بعهد شاه در جهان
یمین هر گدا شده ز جود شه لسیار ها

هیں کسا د شاعراں طلا کند ثنائے تو
هر آنکه گفت مدح تو گرفته اعتبار ها

تهی ز لعل کانها چو دست فانی حزیں
چو کیسه گدا تهی ز جود تو بحار ها

ز ابر نیزه ات شها زمیں شده است گلستاں
ز دشمناں بدشت کیں بهر کجا مزار ها

دل حبیب تو شها بخرمیست چوں چمن
خشن بہ بخت دشمنت چو پشت سوسمار ها

کنوں که علم در جهاں ز فیض تو شده همه
بهر زمیں ادیبها حکیم در دیار ها

بهر بلد بیاد حق چو شبلی است هر بشر
ز ننگ شد جهاں تهی سترده نقش عار ها

چو تشنه یاد تو کند شود دہاں پر از عسل
گهِ خزاں ز ذکر تو دمیده نو بہار ها

بهر بلد ز نام تو کنند فخر در جهاں
شده است بزم ذکر تو شها همه دیار ها

سرور و سورِ تو شها بود ز گردش فلک
نشاط تا بود ز مے ببزم میگسار ها

۲- قصیدہ

شہسوارِ دولت تو ہمعنانِ آفتاب — آستانِ قصرِ جاہت آسمانِ آفتاب

صولت اسکندری نازد بذاتِ عالیت — چون بجودِ تو بنازد خاندانِ آفتاب

مثل یونان مبدءِ علم و ہنر ملکِ دکن — کودکان در مہدِ عہدت رازدانِ آفتاب

جامعۂ عثمانیہ دریائے موّاج از علوم — کرد جاری چارسو اندر جہانِ آفتاب

کودکانِ عہدِ تو شارحِ زراز آسمان — دختران مثلِ ارسطو نکتہ دانِ آفتاب

در دکن بینی ہمہ از چارسو باغ علوم — شد معطر از ہوایش خان و مانِ آفتاب

مبدءِ علم است فرامیش مثلِ طوبی در جہات — شاخہایش منبسط شد در جہانِ آفتاب

چشمۂ فیض تو جاری شد ہمہ بر روئے دہر — سبز و شادابی اذاں در گلستانِ آفتاب

ارسطاطالیس دانش دارِ سانِ عہدِ تو — از تعلیم است ہر سو در جہانِ آفتاب

طفل در گہوارہ تشریح شفا گوید ہمہ — نکتۂ زاں نگزرد اندر گمانِ آفتاب

در ہمہ ملک دکن بینی مدارس چارسو — ممتد و زاں نیخ دانش در جہانِ آفتاب

نیّرِ علم و ہنر طالع شدہ در یورپ است — یورپا مطلعِ دکن شد آشیانِ آفتاب

انچه در مغرب بود از علم بهر آلائش | خامها در دست دارد ترجمان آفتاب

انچه از صنعت بود نیز انچه باشد از علوم | در دکن تعلیم کرده نکته دان آفتاب

کردارد و راز بان علم ودانش در دکن | منکشف گشته کنوں راز نهان آفتاب

صنعت اهل دکن را گر ببیند آسمان | در نظر بے قدر ماند بهر آن آفتاب

علم ودانش را بجوید خسرو ملک دکن | ابتیاعش را کشاده بحر و کان آفتاب

کاروبار اهل صنعت را چناں افزوں نمود | هر دکان اهل صنعت شد دکان آفتاب

گاه در تعلیم کوشد گه با مردیگراست | می نماید انچه کرده کاردان آفتاب

بردل فانی نشیند در زمان عدل تو | تیر هر آفت که آید از کمان آفتاب

در همه ملکت بتاما شاد و بیوه منبسط | عهد آرام است ملکت در جهان آفتاب

اولیا بینی همه در دور عالم چارسو | غیر ذکر حق نه بینی در جهان آفتاب

رشتهٔ زنّار در تسبیح خیطش را همه | در میاں دارند اکنوں عابدان آفتاب

در تضیّق بود گیتی لیک از فیضت کنوں | هست در توسیع وزینت آسمان آفتاب

گر بتاما شاد و خرّم بیوگاں در راحت اند | عهد آرام است هر سو در جهان آفتاب

عهد زرّیں عهد تو اے حامی اهل علوم | مثل هارون الرشیدی در جهان آفتاب

خواجهٔ اجمیر سلطان همه هندوستاں | یاور و یار تو اند اے حکمران آفتاب

هر که زاید در جهان بیند تو رحمت دام | میزبان دهر هستی مهمان آفتاب

۱۵ یاقوت ۱۲ سنه ۹۲ خریداری ۱۲

در ہمہ اشعار تو بینم ہمہ حمد خدا ۔۔۔ نیز نعت مصطفیٰ ای نکتہ دان آفتاب

ہست در عثمان علیخاں عز و شان ایزدی ۔۔۔ از ازل توام بسان عز و شان آفتاب

نافہائے مشک افضال خدا دار د بیار ۔۔۔ سیر در ملکت نماید کاروان آفتاب

سہ خطابت داد یزدان متکائے انس و جاں ۔۔۔ ق ۔۔۔ حارس حرمین ہستی حکمران آفتاب

منکہ باشم مستنیر از پرتوے رائے بنیٔ ۔۔۔ حارس حرمین گویم پاسبان آفتاب

گرچہ شاہ ہند کردت ہم خطابات دگر ۔۔۔ ترک کردم زانکہ ہستم رازدان آفتاب

در ہمہ دور ممالک آن شہ گردوں جناب ۔۔۔ کامران و ہم مظفر در جہان آفتاب

ہم نظام الملک آں سلطان گردوں مرتبت ۔۔۔ ہم نظام الدولہ باشد در زمان آفتاب

فاتح جنگ است و آصفجاہ سلطان العلوم
مثل او ہرگز نیاید در گمان آفتاب

۳۔ قصیدہ

بادہ ہمہ قوتِ رواں بر رُخِ گُلستاں پرورد
در دل ہمہ شادی ہر ہر جانِ ثرپاں پرورد

ابلہ اگر زاں می خورد گردد فلاطون زمن
در طبع آں مایہ فطن اسرارِ گیہاں پرورد

گر تیچ و تابِ افتد ترا در حل و عقد روزگار
جامے بخور از مے ہمہ فکرِ تو آساں پرورد

لقماں کند ابلہ اگر از بادہ نوشد اندکے
صد مایۂ علم و فطن در طبعِ ناداں پرورد

بلبل شود زاغ و زغن از فیضِ آں آبِ رزاں
در نغمہ گوئی ہر زماں بزمِ گلستاں پرورد

ناداں شود دانا ازاں گردد فلاطون زماں
الکن خورد جامے اگر گفتارِ سحباں پرورد

محبوس گر نوشد ازاں قصدِ چو طاؤسِ ارم
جشنے کند شادی ہمہ در دورِ زنداں پرورد

آں بادہ وہ کز بوئے آں گردد دماغم گلستاں
صد مایۂ ناز و نغم در جانِ ثرماں پرورد

بادہ دہد تغییرِ جاں حیواں خورد انساں شود
زاغ و زغن در بیضہا طاؤس قصّاں پرورد

بادہ بجو بادہ بخور کز بادہ طبعِ شاعراں
چوں طوطی شیوا زباں مدحِ جہاناں پرورد

بادہ ہمہ تفریحِ جاں بادہ دہد تاب و تواں
صد رنگ از زاغِ جناں بر روئے مستاں پرورد

در زرقہ کودک گر خورد گردد ارسطوئے زمن
عامی اگر بوئے برد صد طبعِ لقماں پرورد

حکمتی ۱۲

گر پیر ازاں بادہ خورد گردد چو مرد نوجواں
صد رنگ باغ و بوستاں بر روئے خنداں پرورد

دشمن اگر زاں می خورد گردد برنگ مہرباں
وز مہر صد باغ ارم در طبع شاداں پرورد

زاغ ار ازاں بوئے برد گردد چو بلبل نغمہ خواں
در بیضیہ آں زنگی سلب طاؤس رقصاں پرورد

ساقی ازاں بادہ بدہ کاندر ہمہ رنج و الم
بر رخ ہمہ باغ ارم غمگیں و پژماں پرورد

گر قطرۂ زاں مے خورد ابلہ ہمہ دانا شود
اسرار دور آسماں در طبع ناداں پرورد

بوئے بزاہد گر رسد زاں می بگوید نغمہا
گر محتسب جامے خورد در بزم جاناں پرورد

گر سوئے کافر زاں ہوا بوئے برد مومن کند
توحید داں گردد ہمہ اسرار یزداں پرورد

رنجور جور آسماں از بادہ گر طعمے چشد
در جان غمگین بیکساں صد گونہ درماں پرورد

مفلوک گر بوئے برد صد مایۂ شادی ازاں
در دور جور آسماں در دور حرماں پرورد

ساقی اگر از بادہ‌ات محزوں بنوشد قطرۂ
صد مایۂ ناز و نعم در جان شاداں پرورد

قمری بہ سرو بوستاں زاں نغمہ میگوید ہمہ
بلبل بصحن گلستاں صد گونہ الحاں پرورد

آں بادہ دہ کز بوئے آں مستی بخیزد در جہاں
طعمش ہمہ رنگ جناں بر روئے پژماں پرورد

بر سنگ بادہ گر فتد گردد ہما نا جانور
نسناس گر زاں مے خورد انساں بز یزداں پرورد

ساقی بخواہم ساغرے زاں بادہ کز بویش ہمہ
اسرار یزداں یک بیک در فرخ دلاں پرورد

نے زیں شراب جانگزا کارد ہمہ شور و شغب
صد رنگ کفر و فسق را در اہل ایماں پرورد

مطلع ثانی

دارم بجام آتش ہمہ کو آب حیواں پرورد
چوں برق افتد در جگر بر رخ گلستاں پرورد

نسناس زاں انساں شود انساں خر دگردد ملک
بنت العنب دارد ہمہ حسن و جمال دلبری
گر طبع کس غمگیں شود بادہ خورد بادہ خورد
در مدح تو مداح تو خسرو بماند بی زباں
وصفت بجود بالد ہمی مثل سخایت خسروا
آں دختر زرّیں سلب کز بوسہ اش پیر جواں
خواہم شراب جانفزا اے ساقی شیریں ادا
در قہر شاہ بحر و بر گیتی بخود لرزد ہمہ
کردہ ہمہ ملک دکن ہمرنگ باغ و بوستاں
در ذکر شاہ بحر و بر انفاس عیسیٰ مستتر
الہام ربّانی ہمہ منقوش در لوح دلش
زہد است و در تقویٰ ہمہ ملک شہ خورشید شاں
مانند برنج و غنم ہمہ در دور جور آسماں،
عدلش ہمہ کردہ عدم در دور عالم چارسو،
اندر ہوائے بیم او پرّد حمام آسماں
گردد ہمہ مشک ختن گفتار در اخلاق تو
بہزاد کلک تو دکن کردہ ہمسر باغ عدن

زاغ است ازاں طعمے بصد گونہ دستاں پرورد
زاہد فریب است آں پری در گوشہ پنہاں پرورد
بادہ ہمسر گلزار را در طبع پژماں پرورد
وصفت نیاید در گماں صد گنہ پنہاں پرورد
طبع سخنور در ثنا صد گونہ نقصاں پرورد
صد مایۂ تفریح را در طبع شاداں پرورد
تا طبع نقّادم ہمہ مدح جہانباں پرورد
در ضمن خشم جانستاں ہر ہفت نیراں پرورد
در جود سلطان جہاں صد بحر عمّاں پرورد
لطفش ہمہ طعم شکر در کام ثعباں پرورد
در طبع شاہ بحر و بر اسرار یزداں پرورد
حک گشت از لوح دکن نقشی کہ عصیاں پرورد
قاآنی کہ در روز و شباں مدح جہانباں پرورد
آنکس کہ در ظلم و ستم خار مغیلاں پرورد
در قہر آں صاحبقراں صد گونہ نیراں پرورد
ذکرت ہمہ طعم عسل در کام عطشاں پرورد
نقشے کہ از فکرت شہا ہشت رضواں پرورد

جودت ہمہ علم و ہنر کردہ بملک تو شہا — صد مایۂ درک و فطن ہر طفل ناداں پرورد
بارد ہمہ ابر کرم در دور عالم روز و شب — گیتی ہمہ شاہِ جہاں در ظلِ احساں پرورد
اے فانیِ خستہ جگر محزوں چرا ہستی چناں — مداح را شاہِ دکن در دورِ احساں پرورد
مہر جہانباں شافیت در دور اسقام جہاں — حب امیر المومنیں در دردِ درماں پرورد
در ذکر اخلاقش ہبراِ نفاس عیسیٰ را ہمہ — موتیٰ ز ذکر شاہ دیں در گور درماں پرورد
از کاوش نوک سناں و ز تیغ ابر خونچکاں — کشت ہمہ امید را در دور میداں پرورد
ریزم ازاں سلک دُرَر در مدح شاہ بحر و بر — طبعم ہمہ بحر رواں از آب نیساں پرورد
در جوع از مہرت شہا دارم ہمہ خوان نعم — مہرت بجان و دل ہمہ یاقوت و مرجاں پرورد
در یورپا باشد اگر در کار علم و بخردی — ہر طفل در ملکت شہا صد طبع لقماں پرورد
ملکت ہمہ در بخردی دارد بہار جاوداں — در طبع ہر کودک دراں صد گونہ بستاں پرورد
ملکت ز تدبیرت ہمہ شد مبدءِ علم و ہنر — در صنع صد یورپ شہا در زیر داماں پرورد
ہر سو کہ جوئی در دکن یابی خدا بینی ہمہ — مثلِ فلاطوں ہر بشر اسرار یزداں پرورد
از عدل سلطانِ زماں کز ہول و سود جہاں — شد دہر چنداں معتدل مہ جرم کتاں پرورد
در دورِ عالم ہر گدا مستغنی الحاجت شدہ — در طبع گلزار ارم از جود خاقاں پرورد
شرع رسول انس و جاں شد منبسط اندر جہاں — در دہر سلطان دکن احکام یزداں پرورد
ہر کوہ در ملک دکن شد مسکن اہل صفا — در دشت چوں رہباں ہمہ اذکار یزداں پرورد
محزوں ز دورِ آسماں در بند آفات جہاں — فانی کہ ہنگام سحر مدح جہانباں پرورد

بادشاہ سلطان دکن صد حشمہ علم و ہنر ... ہر اہل علم و فضل را در ذیل احساں پرورد

شاہا بملک تو ہمہ گلزار علم و بخردی ... کز رنگ و بوی آں جہاں صد باغ رضواں پرورد

شاہا ہمہ شد مبدءِ علم و ہنر از حکم تو ... اُردو کہ صد بحر عسل در دور داماں پرورد

اکنوں ہمہ شد منکشف از لطمۂ قہر خدا ... مثل کشف ہر دشمنت سر در گریباں پرورد

در لطف تو احباب را باشد ہمہ باغ جناں ... ہر دشمنت در قہر تو صد گونہ خسراں پرورد

خواہی اگر باغ جناں باشد ہمہ در خلق تو ... در خشم تو گیتی ہمہ صد گونہ نیراں پرورد

دارد ہمہ سلک دُرر اندر کلام شکّریں ... در نطق سلطان دکن صد بحر عمّاں پرورد

اے مبدءِ فضل و کرم داری ہمہ جود و کرم ... ہر موج علم تو شہا صد بحر طوفاں پرورد

صنعت ز فیض تو شہا چنداں شدہ در ملک تو ... صنعت کہ در یورپ ہمہ در کنج داماں پرورد

نقش ستم گردید حک از خنجر عدلت شہا ... معدوم شد در ملک تو ہر کس کہ طغیاں پرورد

شوق تو می آرد ہمہ اطفال را اندر جہاں ... تا در ثنائے تو شہا افضال یزداں پرورد

در مہر آں خیر البشر ایں فانیِ تفتہ جگر ... در دور دہر بد سیر طبع غزلخواں پرورد

بر دوستانِ تو شہا باشد ہمہ فضل خدا ... خصمت ز دورِ آسماں صد گونہ نقصاں پرورد

مانی بگیتی تا ابد با ایں ہمہ جود و کرم ... شاہا ترا فضل خدا در دور داماں پرورد

باشد معینت خواجہ اجمیر سلطانِ جہاں ... اے بادشہ خواجہ ترا در حفظ یزداں پرورد

اے حاکم دور جہاں مانی بہ گیتی شادماں
گیتی ہمہ از عدل تو گلزار رضواں پرورد

۴۔ قصیدہ

ساقی ازاں بادہ بدہ کو جان پژماں پرورد
بر رخ ہمہ باغ جناں در دور حرماں پرورد

روبہ اگر زاں حاملہ گردد ہمانا بچّہ را
در بچہ داں بی ریب شک چوں شیر غرّاں پرورد

صد سال گر ماند تخم روزے کہ زاں آید بروں
مانند بر ومی بچگاں بر رخ گلستاں پرورد

بر مردہ گر بوئے رسد زاں داروی خستہ دلاں
مثل خضر عمرا بہ در دو گیہاں پرورد

برخار و خس ریزی ازاں گر قطرۂ اندر خزاں
مثل بہاراں در جہاں صد بوئے ریحاں پرورد

زنگی اگر زاں قطرۂ در خواب نوشد روز و شب
بر رخ چو یار نازنیں رنگ گلستاں پرورد

بر بیضۂ زاغ و زغن افتد اگر زاں قطرۂ
آں بیضہ مثل بلبلاں مرغ غزلخواں پرورد

زاں مے اگر بوئے رسد اندر دماغ بے خرد
چوں عقل کل در سر ہمہ اسرار گیہاں پرورد

بدتر اگر بادہ خورد بہتر کند افعال را
کافر خورد مومن شود اسرار یزداں پرورد

مثل حبیب نکتہ داں گویم بشادی ہر زماں
ساقی بدہ رطل گراں زاں مے کہ دہقاں پرورد

نامرد اگر جامے ازاں نوشد بہ بزم میکشاں
چوں پور نیرم ہر زماں در طبع شیراں پرورد

محزوں خورد شاداں شود قصد بشادی ہر زماں
غمگیں اگر نوشد زمے طبعش گلستاں پرورد

ابلیس بگزار و ازاں صد مایۂ تلبیس را / ظالم خورد مظلوم را چوں پور شاداں پرورد

محزوں اگر آب رزاں نوشد ہمہ شاداں شود / صد مایۂ فرحت ازاں در جان بریاں پرورد

گر پیر ازاں بادہ خورد گردد بطبع نوجواں / چوں شد ہمہ مہر بتاں در بزم جاناں پرورد

زنگی خورد رومی شود رومی اگر زاں مے خورد / در رخ ہمہ خورشید را چوں ماہ کنعاں پرورد

محزوں بطبع اندرا زاں شادی کند روز و شباں / صد مایۂ تفریح را در طبع گریاں پرورد

چوں شد بدل طوفان غم ساقی بدہ رطل گراں / کشتی مے غمناک را در موج طوفاں پرورد

نوشد بخیل از مے اگر گردد چو حاتم در سخا / مثل خلیل اللہ ہمہ بر سفرہ مہماں پرورد

زاں مے کہ در درد و الم صد گونہ شادی میدہد / ق / گر فانی پژمردہ را در بزم سلطاں پرورد

شادی کناں روز و شباں در بزم شاہ نکتہ داں / چوں بلبل شیوا زباں طبع غزلخواں پرورد

ساقی بدہ جامے ازاں داروی در دمفلساں / در دل ہمہ غمناک را صد باغ و بستاں پرورد

جامے اگر زاں مے خورد فانی چو قاآنی شود / در مدح قاآن زمن طبع غزلخواں پرورد

آید اگر بنت العنب از پردہ در بزم طرب / در جلوۂ خورشید رخ صد جان بریاں پرورد

آں دختر خورشید رخ دارد ہمہ زرین سلب / گہ مسکنش باشد عنب گہ جان مستاں پرورد

من با مے و ساغر بدم کامد زدر آں نازنیں / کاندر رخ خورشید وش صد گونہ لبتاں پرورد

مطلع ثانی

در بستر شب آں دلربا خورشید رخشاں پرورد / زلفش ہمہ کافر بود در کفر ایماں پرورد

اندر کنار آید اگر خورشید بینی چار سو / در بزم روی آں پری صد باغ و گلستاں پرورد

دندان آن شیریں ادا دو سلک دُرِّ بی‌بہا   در ہر دو لب آں ماہ رو لعل بدخشاں پرورد

در ضمن حسنِ دلربا دارد ہمہ شان پری   در دور چہرِ جانفزا صد ماہ رخشاں پرورد

شکّر ز لب ریزد ہمہ وز رُخ نماید ارغواں   از مشکِ تر صد نافہ را در زلفِ پیچاں پرورد

زلفش ہمانا ساحرے در سحر کردہ عالمے   در رُخ جمال دلبری آں شاہِ خوباں پرورد

ہر دو لبش یاقوت تر ریزد از آں تنگ شکر   بر رُخ ہمہ باغ ارم آں مہر تاباں پرورد

آں سحر ساز فتنہ جو دارد جمال دلبری   در صحن گلزار ارم صد مار پیچاں پرورد

آں شاہد حوری جبیں کاندر لبانش انگبیں   سنبل ہمہ آں نازنیں در صحن بستاں پرورد

نو شد ہمہ سے آں صنم در یاد سلطان دکن   در مدح شاہ بحر و بر طبع غزلخواں پرورد

عدل تو در عالم ہمہ کردہ است صد باغ ارم   جُود تو در دور جہاں گلزار رضواں پرورد

در تشنگی نامت ہمہ ریزد ز لب جوے عسل   در بزم ذکر تو شہا صد عنبر و باں پرورد

گوہر ہمہ ریزد ز لب ہنگام وصفت خسروا   صد موجۂ شیر و شکر طبع سخنداں پرورد

از ہول عدل تو شہا بر خود بلرزد آسماں   صد مایۂ داد و کرم در طبع گیہاں پرورد

شاہ دکن سلطان دیں در دور عالم روز و شب   صد دور راح خوشدلی شاداں و خنداں پرورد

اطفال امید جہاں در عہد سلطانِ دکن   گیتی ہمہ چوں دایگاں در مہد ایشاں پرورد

لوح جہاں منقوش شد از جود شاہ ذوالمنن   ہر چند گیتی در کشی صد گونہ نسیاں پرورد

در ہول عدل تو شہا کسریٰ کند سفاک را   ملک دکن از حزم تو چشم نگہباں پرورد

ضحاک

در مدح آں شاہِ جہاں ہر شاعر شیوا زباں   در لہجہ داؤدیاں صد گونہ الحاں پرورد

در مجمع حوری وشان آن خسرو خورشید شان   مثل خضر در جام زر صد آب حیوان پرورد

از جور دور آسمان گر مشکلی دارد کسی   در دور عدل تو شها هر کار آسان پرورد

هر طفل افلاطون شده در عهد سلطان جهان   هر ابلهی در ملک او صد زیرک لقمان پرورد

لفٹنٹ جنرل شاه دین خورشید فر گردون حشم   شاه جهان عالم همه در دور احسان پرورد

عثمان علی اکز الله ها انفس هنر در اقبالش   شاهی که گیتی را همه شادان خندان پرورد

خانیت عالم همه نازد بذات عالیش   آن است کز جود و سخا هر خاک کیهان پرورد

شاها مظفر در همه ملک ممالک نام تو   ابر سخایت در جهان صد باغ رضوان پرورد

سالار هر عسکر توی عثمان علیخان نام تو   نام تو هر عز و شرف در زیر داماں پرورد

جی سی ایس آئی و هم جی بی ای زیبد ترا   فتح همه جنگ و غنیمت بمیدان پرورد

آصف بجاه و مرتبت سلطان هر علم و هنر   ملک دکن از یمن او در فضل یزدان پرورد

از بس مدارس در همه ملک دکن شد مستقل   علم و هنر را جود تو در زیر داماں پرورد

از جامعه عثمانیه صد منبع علم و هنر   در عهد تو ملک دکن در زیر داماں پرورد

بد آنچه از علم و هنر در ملکت رب خیر را   اردو زبان دانگان اکنون همه آن پرورد

مشاطه تدبیر تو کرده دکن را آن چنان   هر شعبه اش در ضمن خود صد باغ رضوان پرورد

هر کس که در ملک دکن در دامن لطفت شها   در دور طبع شادمان گلزار رضوان پرورد

مسلم بلطف تو شها در فضل خلاق جهان   هندو همه باغ ارم در طبع شادان پرورد

هر اهل مذهب را همه آزاد کرده عدل تو   اوضاع مذهب را همه شادان خندان پرورد

هر بیوه در ملک دکن خوشدل یتیما ماشادماں
در طبع زاں هر دو همه صد باغ و بستاں پرورد

از کلک اصلاحت شها شد منتظم هر محکمه
فکرت با صلاح جهاں صد عقل لقماں پرورد

هر قوم و هر ملّت شد از امداد شاهی معتدل
جودت همه ملک دکن در زیر داماں پرورد

در عهد تو مثل ارم دار الیتامیٰ در دکن
فیضت مدارس را همه در دور جهاں پرورد

کالج که از سیّد همه از فیض تو شد منبسط
مثلش دو صد کالج شها فیضت بگیهاں پرورد

اولاد آدم را همه از اصفیاءُ و اولیا
در دامن جودت شها دار گیهاں پرورد

هر مسکن اهل صفا از ابر جود تو ارم
جودت گروه اولیا چوں فضل یزداں پرورد

مانند افلاطوں همه صد مایهٔ ادراک را
تعلیم آں شاهِ زماں در مغز ناداں پرورد

اندر دلِ آں نکته داں صد رازِ یزدانی نهاں
در رای آں صاحب قراں خورشید رخشاں پرورد

در قهر آں گردوں حشم هر هفت نیرانِ مستتر
در لطف شاهِ ذو المنن هر هشت رضواں پرورد

وصف تو ای شاه جهاں بیروں ز حدّ آدمی
فانی که باشد کو همه نظم پریشاں پرورد

تو بادشاه مقتدر در ملکِ تو صد بحر و بر
مداح در وصفت همه اوصاف نیراں پرورد

ای نیّر عزّ و شرف مانی باوج عزّ و شاں
کز لمعهٔ رویت جهاں صد ماه رخشاں پرورد

۵ قصیده

همه بانگ قُمری و بانگ هزار — همه گلبن و سرو در مرغزار
همه قُمری نغمه گو چار سو — همه سرو هر سو لب جویبار
کجا بنگری لاله زارے پدید — غدیر است هر جا همه آبشار
ز جودت همه دهر گشته ارم — همه لاله و گل همه مرغزار
هوائے ارم می وزد چار سو — معطّر جهان شد چو مشک تتار
چنان نامیه شد مربّیِ دهر — برآمد گل و لاله از نوک خار
فضای همه کوه و صحرا خوش است — زمین لاله و گل هوا مشکبار
مغنّی و مطرب شراب و کباب — سرود و همه رود و چنگ است و تار
همه خورد و نوش است و چنگ و رباب — همه شاهدان و همه لاله زار
همه جام بلور و باده همه — همه ماهرویان و بوس و کنار
همه لاله و گل بدشت اندرون — همه یاسمن و همه کوهسار
گل اندام هر سو همه ماهرو — همه نازنینان لب جویبار

همه لاله در دامنِ کوه و دشت — همه گلبن و سرو و بانگ هزار
همه نازنینان حوری جبیں — پراگندهٔ مشکِ تر بر عذار
همه بادهٔ ناب و رود و سرود — همه چنگ و مزمار و طنبور و تار
همه صلصل و سار در کوه و دشت — همه نغمهٔ مرغ در مرغزار
گل و لاله هر سو بدهر اندرون — همه کوه صحرا و ابر بهار
بنفشه گل و یاسمن چارسو — معطر همه دشت چون زلفِ یار
همه ابر و امطار و لولو همه — وِ طایِ سما در همه کوهسار
همه ابر و امطار در کوه و دشت — همه دهر رنگیں برنگ بهار
همه سار در کوه و بانگِ تدرو — همه کبک و طاؤس در مرغزار
همه بادهٔ صاف و رود و سرود — قدح نوش هر سو لبِ جوئبار
همه مه جبیناں پراگنده زلف — همه کژدم و مار در لاله زار
همه بانگ ارغن بدشت اندرون — همه چنگ در برگ هر شاخسار
همه سرو و شمشاد و بانگ تدرو — سرود و همه رود و دستِ چنار
مع نقل و باده بدشت و براغ — همه لاله رویان رنگیں عذار
همه سرو و شمشاد و گلبن همه — همه سرو هر سو لب جوئبار
همه دشت گلبن عنادل همه — همه صلصل و سار در شاخسار
همه ماه رویانِ زهره جبیں — مع ساغر و باده در لاله زار

ہمہ مہ جبینان خورشیدرو — ہمہ دشت کشمیر و صحرا حصار
سبزہ در سبزہ در صحرا ہمہ — ہمہ جشن ہر سوئے در کوہسار
مع لالہ و گل رُخ شاہداں — ہمہ مہر در دور مشک تتار
بیارد ہوا دُرّ و گوہر ہمہ — مرصّع شدہ دشت و ہر کوہسار
ہمہ گلبن و سرو در کوہ و دشت — عنادل مع نغمہ بر شاخسار
ہمہ صلصل و سار و بلبل ہمہ — در آوازِ نغمہ ہمہ کوہسار
دو روئے ہمہ نازنینان و ہر — مہ مہر دارند اندر کنار
دو روئے معطرِ ہر نازنیں — گل و لالہ در دورِ مشکِ تتار
مع نغمہ ہر قمری شاخ سرو — ہمہ رقص طاؤس در لالہ زار
عروس گل و لالہ در شرم و ناز — عنادل ہمہ در رہِ انتظار
معطر ہمہ دورِ روئے زمیں — گل و لالہ ہر سو ہوا مشک بار
شقائق ہمہ سو بدشت اندروں — مع لالہ و گل ہمہ کوہسار
دو صد کاروان خطا و ختن — تو گوئی کشادند در دشت بار
ز روئے حسیناں ہمہ کوہ و دشت — تو گفتی شدہ کابل و قندہار
ہمہ ماہرویاں بدشت اندروں — ہمہ اہل کشمیر در مرغزار
مع ساغر و بادہ ہر ماہرو — مع نغمہ ہر شاہد گلعذار
ز روئے حسینان زہرہ جبیں — نمایاں ہمہ صنعتِ کردگار

مه و مهر دو طائر سرو یار — گل و لالهٔ شمشاد آورد بار

(هر دو رخسار ۱۲ — قد ۱۲)

به گلگشت بودم درون چمن — که آمد بر ویم یکے گلعذار

دگر مطلع در وصف آن مه جبیں — نگارش کند خامهٔ مشکبار

مطلع ثانی

همانا که آن شاهد پر نگار — همه مشک دارد همه لاله زار

دو لعل لبش کوزهٔ انگبیں — که ریزد شکرزاں همه بار بار

دو رویش دو طاؤس باغ ارم — مه و مهر رقّاصهٔ عکس یار

دو زلف رخش ساحر سحر ساز — که دارند از سحر نقش و نگار

همه فتنه دارد بخال اندروں — همه کفر دارد بزلف آن نگار

مع مشک و ورد است روئے صنم — مع سالک در لعل آن گلعذار

مع مهر و مه آن رخ دلفریب — مع زهره و مشتری روئے یار

چناں در رخ آن بت نازنیں — نگه را همه گل بجیب و کنار

همه فتنه در ضمن خال لبش — همه دام سحر است زلف نگار

دو طاؤس دارد رخ مه جبیں — دو چهرش مزین به نقش و نگار

دو طاؤس در دام مشکیں کمند — مه و مهر در سحر آن سحرکار

به بند و همه مرغ دل در دو زلف — ز مژگان شب و روز خنجر گزار

چو دیدم رخ آن بت دلفریب — شده صفحهٔ منظرم لاله زار

دلم ناشکیبا شد از حسن او — بروں رفت از سینہ صبر و قرار

دلم شیوۂ آہ و زاری گرفت — رواں شد ز اشکم یکے جوئبار

دل من کہ بد مرغ مسکن گزیں — شدہ بسمل تیر مژگان یار

بدارد دلم را بہ رنج و بدرد — دو چشم ز جورش ہمہ اشکبار

گ

چناں مبتلائے بلایم نمود — برم شکوہ زاں بر در شہریار

خداوند توقیر و جاہ و حشم — مراحِ ورا مردِ ذی اقتدار

شہِ دادگر میر عثمان علی — ہمہ دہر در عدلِ او لالہ زار

گذارد کجا گام آں دیں پناہ — بروید ہمہ گلشن و لالہ زار

گہے رزم چوں پورِ دستانِ سام — کند صفِّ اعدا ہمہ تار و مار

گہے حملہ از تیغِ آں پیل تن — ز خوں میرود در وغا جوئبار

ز جودش اگر حرفے املا کنم — شود منظر نامہ ام زرنگار

کمندش ہمانا یکے اژدہا — بدم درکشد دیو در کارزار

ز رائے منیرش چو رانم سخن — مہ و مہر بینم مبین و یسار

بتابند تا مہر و مہ بر فلک

بگیتی بماند بعزّ و وقار

۶۔ قصیدہ

چناں ز عدلِ تو شد معتدل ہمہ آفاق — نماند خدشہ کینہ ز بیمِ اہلِ نفاق
مدبّران فلک در ہمہ فضائلِ نیک — ندیدہ اند نظیرِ تو در ہمہ آفاق
توئی بہ ہر کہ آبائے تو ہمہ شاہ اند — سریر ملک دکن ملکِ تو باستحقاق
بود ز بوئے خوشِ مشک طبع عطر آگیں — چو خامہ ام کند املائے حرفے از اخلاق
توئی بہ دہر کفیلِ جہاں پس از یزداں — شدہ است دستِ کریمِ تو ضامنِ ارزاق
برودتِ دلِ اعدائے تو چناں افزود — ز جرمِ نار شدہ دور عادتِ احراق
چناں ز رائے منیرِ تو شد جہاں آباد — سمر شدہ است نظامِ تو در ہمہ آفاق
مطیعِ تو ہمہ گیتی ز جودِ تو گردید — ز عدل و دادِ تو مضبوط دولتت را ساق
بعہدِ تو ہمہ منکر شدہ است دور از دہر — ہمہ ز زہد و تورّع شدند جانی و عاق [حاشیہ ۱۷]
چو کرد ذکر ز خلقِ تو راویِ اشعار — ز بوئے مشک شدہ پر دوائرِ آفاق
ہر آنکہ مہدِ تعیّش ز بطنِ مادر کرد — بذکر کردنِ اوصافِ تو شدہ مشتاق
نبود نقش بہ عالم ز مردِ دہر نواز — وجودِ تو شدہ از جود شاملِ مصداق

مسلّم است که وصفِ تو غایتِ تخلیق — خوش است تلخیِ دوران گهے ثنا بمذاق

خدیوِ دهر چو عثمان علی ز روزِ ازل — ندیده اند سمرِ دهر در همه آفاق

عسل شده است بعهدِ تو تلخیِ عالم — بدورِ عدل تو تاثیرِ زهر شد تریاق

ز رزقِ دهر شدی مطمئن بقوّتِ عقل — عقیل را نه زیان شد ز فتنهٔ زرّاق

باختصار نمودم ز مدحِ تو تقریر — چو کرد دهر باذ کارِ وصف استنطاق

جمالِ لیلیِ نظمم کسے نمی نگرد — چو استخوان شده محکم زمانه را اشراق

هنر بعهدِ تو بر خویشتن همی بالد — چنانکه جودِ تو بالد به قسمتِ ارزاق

هر آں صدا که برآید ز نعرهٔ هیجا — سماعِ آں ترا خوشتر ز پردهٔ عشّاق

بنوکِ نیزه کشادی رگش که خوں ریزد — ازانکه بود عدو مبتلاے دردِ خُناق

بود ز جودِ تو سرمایهٔ تنعّمِ دهر — فلک ز عهدِ تو کرده است با ابد میثاق

ثناے تو نه بود حدِّ هر بشر لیکن — نموده ایم ز خلّاقِ دهر استیفاق

مرا رسد که بگویم ثناے شاہِ دکن — و را ثنا ز اب و عم مرا است استحقاق

تو کارِ رزق رسانی گرفتہ بر رضا — وگرنه روزِ ازل بودہ بعهدِ وفاق

معینِ خالقِ گیتی شدی بروزیِ خلق — کنند اهلِ جهاں از درِ تو استرزاق

صحیفهٔ که نبشته است منشیِ گردوں — بدیده ام همه مدحِ تو در همه اوراق

ظهیر و عرفی و خاقانی و دگر شعرا — نموده اند بتوصیفها همه اغراق

ازانکه بوده ممدوح شان برفعتِ تو — ترا رسد همه توصیفها باستحقاق

فلک به عینکِ خورشید دید در عالم — نه دید مثلِ تو جوّاد در همه آفاق
توئی که دولت و اقبال تست از آبا — سریرِ ملکِ دکن ملکِ تو باستحقاق
بسوخت خرمنِ هستیِ دشمنان قهرت — چو برق آتشِ خشمِ تو هست در احراق
زموجِ جودِ تو گیتی مثالِ باغِ ارم — رسید چشمهٔ فیضِ تو در همه آفاق
معین و یاورِ اقبالِ تو شهِ اجمیر — شکست صولتِ اعدات در همه ازهاق
شده است هند ز تدبیرِ تو همه بوستان — رسید از تو همه علم در همه آفاق
شده است فانیِ محزون بمدحِ تو مجبور — اگرچه کرد همه سعی نیز استغراق
مرا وظیفهٔ مدحِ تو اسبق الاذکار — سحر که وقتِ دعا هست وقتِ استیفاق
نمود سحنهٔ عدلت جهان چو باغِ ارم — گرفت دستِ همه دهر در همه ازلاق
(لغزش ۱۲)
شده است حاسدِ جاهِ تو اضیق الافکار — چنانکه رای محبِّ تو اوسع الاشراق
زفیضِ تست که مردم شدند طالبِ حق — به عهدِ تو همه غوث اند در همه آفاق
مواطنِ علما چار سو بملکِ دکن — مدرّسین بتدریس در همه اشفاق
یتاما در همه ملکِ تو شاد و میگویند — دعائے دولت و اقبالِ خسروِ آفاق
بگفت هر یکی مائیم در همه راحت — زبیوگان چو یکی روز کردم استنطاق
تضایقِ همه گیتی ز هیبتِ قهرت — زهر وسعتِ قلبِ کریم در آفاق
بدل شده به نکوئی همه معایبِ دهر — شده است زهر به عهدِ مبارکت تریاق
لهٰذا بجودِ تو گیتی شده است باغِ جنان — شکست هیبتِ عدلت مضایقِ آفاق

بدورِ عہدِ تو تہدید شد بدہر چناں
کہ گشت ظلم محبت نفاق گشت وفاق

تصادق ہمہ مردم بہ یمن نیّت تست
کہ نیست غیر صلاح و سداد در آفاق

حسد کہ سدّ وفاق است شد شکستہ چناں
کہ چار سوش بہ بینی ہمہ شگاف و شقاق

گہے ثنائے تو گردوں اگر دہد حنظل
شود چو شیر و شکر شکّریں مرا بمذاق

شہا ز فانی محزوں چہ حال عرضہ دہم
غریق لجۂ آفات شد ز اہلِ نفاق

دکن کہ موطنِ آبائے مادحت باشد
خوش است یاد ازاں چوں شکر مرا بمذاق

اگر نصیب شود خدمتِ وطن شاہا
نہ بعد ازاں بکنم شکوۂ فلک ز نفاق

بدورِ عدلِ تو شد مرکز تنعم دہر
دکن کہ ہست بہ عہدِ تو ثانی الآفاق

دکن شدہ است ہمہ موردِ عنایت رب
ازانکہ مہر و محبت دراں ہمہ اشفاق

بہ نزدِ دہر ہمہ نقش دولت است پدید
بہ جفتِ مہر و محبت بدل شدہ ہمہ طاق

دکن کہ موردِ الطافِ خالقِ عالم
بہ تقوی مرکزِ عاصی بزہد گردشِ عاق

اگر بہ لطف بخوانی رہی رہد ز بلا
کنوں کہ گردشِ گیتی شہا ہمہ شد شاق

جہاں بعہدِ تو خرم شدہ چو فصلِ بہار
ولے رہی شدہ ہر دو رہا ہمہ مصداق

میرس حالتِ فانی بدورِ نکبتِ دہر
ولے بخواں کہ شود موردِ ہمہ اشفاق

قصیدہ

ای ذات تو بدہر ہمہ میزبان علم
باشد ز فیض تو ہمہ تاب و توان علم

در عہد تو شہا ز ہمہ جود و فضل تو
ہر کودکے کہ زاد شدہ مہمان علم

در علم میزبان ہمہ دہر بودہ
از شرق تا بہ غرب رسید است خوان علم

گر تیر علم تا بہ فلک می رسد ز تست
باشد ز دست تو ہمہ زور کمان علم

از نکتہ کہ شرح دہی بحر شد رواں
در ضمن درک تو ہمہ راز نہان علم

شمشیر تو نمودہ ہمہ فتح ملک دہر
کلک تو فاتح است ہمہ بر جہان علم

در دور درک تو شہا یک نقطہ صد فلک
در وسعت خیال تو شد لامکان علم

فانی کہ مادح است بخواہد ز تو شہا
کز فیض تو بہ عنبر شود مہمان علم

ریزد لبان تو ہمہ بحر روان در
باشد بہ در نطق تو صد گلستان علم

در گفتگوے تو ہمہ دریاے انگبیں
در ضمن خلق تو ہمہ مشک اشتبان علم

آنجا کہ ذکر تو کنم اے خسرو جہاں
از نطق من رود ہمہ موج روان علم

تیغ تو قاطع ہمہ اسرار دشمناں
چوں قطع شک کند ہمہ تو نشان علم

یا بد شرف ز نامِ تو ہر سکۂ جہاں　　تا قلبِ اہلِ فضل بود بحر و کانِ علم
عثمان علی کہ شاہِ دکن مفخرِ جہاں　　باشد ز جودِ او ہمہ تاب و توانِ علم
تا دورِ آسماں ز نجوم است گلستاں　　باشد ز جودِ تو ہمہ نام و نشانِ علم
گیتی ز نورِ نیّرِ روئے تو روشن است　　گلشن ہمہ ز ذاتِ تو شد خانمانِ علم
تدبیرِ تو معدّلِ اطوارِ روزگار　　ذاتِ تو شب چراغِ ہمہ خاندانِ علم
عدلِ تو پاسبانیِ گیتی کند چناں　　جودِ تو شد بدہر ہمہ پاسبانِ علم
در قطعِ شک شدہ سودِ شمن ز شستِ تو　　ہر ناوکے کہ بود نہاں در کمانِ علم
آوردہ ام بروئے خداوندِ روزگار　　دوشیزگانِ پاک ہمہ خاندانِ علم
شاہا توئی کہ دہر بنازد برائے تو　　خم کردہ پشت پیشِ تو ہر نکتہ دانِ علم
چوں ابرِ دستِ تو کہ ببارد دُرر ز ہمہ　　کلکِ مدیحِ تو ہمہ گوہر فشانِ علم
ہر روز و شب روند مع مشکِ ذکرِ تو　　در ملکِ مصر و شام دو صد کاروانِ علم
عثمان علی کہ خانیتِ دہر ملکِ او　　گلشن کند بجودِ ہمہ خاندانِ علم
کردند خلق نامِ دکن ملکِ شاہ را　　لیکن فلک بگفت کہ نامش جہانِ علم
در تار و پودِ جامۂ ذاتت بود ہنر　　افگندہ بدوشش ہمہ طیلسانِ علم
ہر چند دید چرخ بہر دور خسروا　　مثلِ تو بد نہ گوہرے در بحر و کانِ علم
مشاطۂ ز جودِ تو در بزمِ روزگار　　آوردہ بر منصّہ ہمہ شاہدانِ علم
جسمِ ہنر ز فیضِ تو نشو و نما گرفت　　جودِ تو مغز شد ہمہ در استخوانِ علم

ذاتِ تو در مشیمۂ اسرارِ ایزدی | چوں اختلاطِ جسم بجان توأمانِ علم
در حیرتم چگونہ تحمل نمودہ | صد جا خمیدہ چرخ ز بارِ گرانِ علم
در تابِ آفتابِ حوادث بدورِ دہر | باشد ز درگہِ تو ہمہ سائبانِ علم
در بزمِ دہر پیش ہمہ صاحبانِ فضل | خواند زبانِ کلکِ تو صد داستانِ علم
خُدّامِ دولتِ تو ہمہ چوں کواکب اند | ذاتِ مقدسِ تو ہمہ آسمانِ علم
عہدت مراح شد ہمہ اہلِ کمال را | ایوانِ خور نگاہِ تو دار الامانِ علم
باشد عنایتِ تو ہمہ مامنِ ہنر | دستِ تو تُہمت شدہ خاطر نشانِ علم
باشد ز دستِ فیضِ تو ای خسروِ جہاں | ہر رونقے کہ ہست کنوں بردکانِ علم
فکرِ تو شد محیط بر اجزاے کُن فکاں | در گوشۂ دماغِ تو باشد جہانِ علم
از موجِ بحرِ جود کہ جاری است در جہاں | مثلِ جناں شدہ ہمہ اکنوں خزانِ علم
گلزارِ علم گرچہ ز فیضت شدہ است ہند | باشد دکن بعہدِ تو تنہا جنانِ علم
تصویرِ ہر کمال وجودِ مبارکت | خامہ بدستِ پاکِ تو یا در بنانِ علم
ریزد زبانِ منطقِ ہمہ سلکِ دُر ازاں | در طبعِ پاکِ تو ہمہ بحر است و کانِ علم
ہر ذی کمال سوئے تو آید ز راہِ دور | جز تو کسے بنود بگیتی ضمانِ علم
صد جا بجسمِ علم ہمہ زخمہا شدے | دستت شہا نبودے اگر بر میانِ علم
بیسند نہ وہم جو ہراول ز حدِ آں | چنداں فزودہ از تو ہمہ عز و شانِ علم
مرغانِ علم غیر ہمہ صیدِ تو شوند | اکنوں بدستِ تو ہمہ تیر و کمانِ علم

محفوظ گشت علم ز آفاتِ روزگار | هستی بدور دهر همه پاسبانِ علم
گویند ذی کمال که طبعِ مقدّست | دارد به ضمنِ خویش همه بحر و کانِ علم
هر نکتهٔ که بود شده حل ز فکر تو | نامد بدهر مثلِ تو کس نکته دانِ علم
تا طائران وهم همه در هوا بفگنی | شاهِ رُسل گذاشت بدستت کمانِ علم

مطلعِ ثانی

باشد ز نوکِ خامهٔ تو گر زبانِ علم | فکرت ز رازِ دهر همه ترجمانِ علم
غوّاصِ فکرِ تو برون کرده همه ز قعر | هر گوهرے که بود بدریا و کانِ علم
هر گوهریکه بود به بحرِ حِکَم نهان | آراستی به فکر همهٔ دکانِ علم
بُد جسمِ علم مرده بآفاتِ روزگار | گردید از تو باز بسوئے جسم جانِ علم
کردی بسعی صیقلِ تیغِ هنر همه | باشد همه ز فکرِ متینت سنانِ علم
صد خوانِ فضل از تو بروئے جهان کشود | باشد ز مهر و ماه فلک را دو نانِ علم
اکنون که در پناهِ تو آمد صحیح شد | در زخمِ فتنه بود همه جسم و جانِ علم
هارونِ عهد شاهِ دکن دام ملکهٗ | دارد ز فیضِ او همه خوبی زمانِ علم
در مطلعش همه مه و مهر اند چارسو | چنداں فزود از تو شها عزّ و شانِ علم
قوّت رسد به عقل ز دیوانِ تو همه | اشعارِ تو دهد همه از مشک و بانِ علم
ق
از روزِ اول است همه گردشِ فلک | تا گوهرے بدست بیاید ز کانِ علم

چون آفرید مادر گیتی ترا شہا
دانست آسمان کہ ازیں خوبتر نہ بود
ہر آیہ کہ بُد ز عنایاتِ ایزدی
اکنون زنند کوس فتحمندی ہنر
مانی بدہر تا بہ ابد در ہمہ نشاط

در تو بدید چرخ ہمہ عز و شانِ علم
ہر گوہرے کہ بود تہِ بحر و کانِ علم
منزل شدہ ز نسبتِ ذاتت بشانِ علم
آخر شدہ بعہد تو دورِ زیانِ علم
وابستہ شد بہ عہد متین تو جانِ علم

نوروز تا کند ہمہ گیتی چو گلستان
باشد ز ابر فیض تو بحر روانِ علم

قصیدہ

از جمال روئے زیبا شد منوّر آئنہ
کرد عکست مطلعِ خورشیدِ خاور آئنہ

استنارت کرد از روے تو شاہا آن قدر
می نہد خود را بمہر و مہ برابر آئنہ

در نظامِ ملک ہستی بے عدیل و بمثال
قوّتِ تدبیرِ تو کردہ است کشور آئنہ

میکنم تقریر از نیّروے تدبیرت شہا
می نہد ز احوالِ ملکت مدح گستر آئنہ

در گماں افتادہ اندر بابِ دانش و جہاں
روے ملکت خوب تر یا ہست بہتر آئنہ

حسن تدبیرت دکن را کرد چوں باغِ ارم
می نہد از دورِ ملکت شان داور آئنہ

شانہ اَت باشد چو آرّہ بہر قتل عاشقاں
عکس ابروے تو کردہ تیغ و خنجر آئنہ

در مراحِ ملک تو بینند شانِ ایزدی
ملک تو ہر آئینہ از فرّ داور آئنہ

نامیہ در عہد زرّینت چناں افزوں شدہ
بال و پر پیدا نمودہ چوں کبوتر آئنہ

عکس رویت آئنہ را کرد چندان مقتدر
شاہداں دہر میدارند بر سر آئنہ

غیر فانی کس بعہدت نیست غمگین خسروا
کرد گر در روے آں محزوں مغبر آئنہ

ہست آئین سکندر در ہمہ ملک دکن
ناظماں زاں پیش میدارند اکثر آئنہ

شوکت اسکندری دارد ہمہ عثمان علی
پیش رو دارد ازاں آں شاہ اکثر آئینہ

زیب و زینت ہست چنداں در ہمہ اہل دکن
مثل عشاق است اکنوں حسن پرور آئینہ

یوسفِ دوراں توئی اے خسرو گردوں حشم
روے تو کردہ بہر فردوس منظر آئینہ

فانیٔ محزوں کہ در آفات ہر دم مبتلا
می نہد ز احوال بدتر پیش داور آئینہ

سایہ ات باشد ہمانا سایۂ پرِّ ہما
کرد عکس ماہ رویت نیک اختر آئینہ

نیکیت پاینده دار و نام نیکت در جہاں
اندریں معنی ہمانا ہست رہبر آئینہ

شوکت عثمانؓ فزائی نیز شان حیدریؓ
کردہ انداز نامِ تو عثمانؓ و حیدرؓ آئینہ

روے تو شانِ الٰہی می نماید خلق را
گر کند ظاہر ہمہ شان سکندر آئینہ

حسن تدبیر تو شاہا در نظام روزگار
کرد از علم و ہنر در ملک و کشور آئینہ

آئینہ لو چیست از آثار اسکندر بدہر
ہست از شان الٰہی فرِّ سرور آئینہ

منکہ مدّاحِ تو ہستم اے شہ گردوں جناب
بہر تو دارم ز لوحِ مدحِ دیگر آئینہ

در بنا ہست خلق آیند از ہمہ دور جہاں
مثلِ مرغاں کرد پیدا نیز شہپر آئینہ

۹ـ قصیده

در تهنیت تقریب کدخدائی شهزادگان نواب اعظم جاه میر حمایت علیخان بهادر ولیعهد
اعلیحضرت بندگان عالی هز اگزالٹڈ ہائینس نواب میر عثمان علیخان بهادر خلد الله ملکه
و نواب معظم جاه بهادر بالیگانه دختر شهزادی دُرّ شهوار سلطان عبدالمجید خان
خلیفهٔ سابق و سلطان روم و دختِ برادرش شهزادی نیلوفر که بتاریخ اوّل
ماه رجب المرجب ۱۳۵۰ھ هجری مطابق دوازدهم نومبر ۱۹۳۱ء میلادی
بمقام نیس در فرانسه منعقد شد

تو هستی بجان میزبانِ خلیفه ‖ دو فرزندِ تو میهمانِ خلیفه
زانهار دست توای فرّ داور ‖ ز تو تازه شد گلستانِ خلیفه
همه حِبّه دادی پئے قتل اعدا ‖ نه بُد تیر اندر کمانِ خلیفه
چه گردون که نازد بخورشید رخشان ‖ بنازد بتو خاندانِ خلیفه
ز خدمتگزاریت اے شاهِ گیهان ‖ فزاید همه عزّ و شانِ خلیفه

شده دُرّۃ التاج پورِ توشاہا
کنوں دُرِّ شہوار کانِ خلیفہ

نبشت است بر صفحۂ دورِ عالم
یکے بنگری داستانِ خلیفہ

گل و یاسمن لالہ ہر سو شگفتہ است
چو باغ ارم خان ومانِ خلیفہ

چو مینو شدہ قصر شہزادہ شاہا
ز نیلوفر آسمانِ خلیفہ

منقش ہمہ ہفت الواحِ گیتی
تو نیکو بخوان داستانِ خلیفہ

بذکر تو اے خسرو دَورِ عالم
ہمہ جشن در خاندانِ خلیفہ

نخستیں ہوائے حوادث فسردہ
کنوں سبز شد بوستانِ خلیفہ

ہمانا بیک التفاتِ تو شاہا
ہمہ سود گشتہ زیانِ خلیفہ

ز دستت کہ در موج خیزی چو قلزم
چو گلشن شدہ خان ومانِ خلیفہ

ز روئے دو فرزند شاہ مظفر
جناں شد ہمہ خاندانِ خلیفہ

جناں در ہمہ التفات تو شاہا
شدہ موسم گل خزانِ خلیفہ

بہ فیّاضی ابر لطفت ہمانا
شدہ ارغوان زعفرانِ خلیفہ

حمایت علیخان ولیعہد خسرو
ہمہ رونق خاندانِ خلیفہ

بہ فضل خدا با ہمہ خاندانت
شدہ متحد دودمانِ خلیفہ

حمایت علیخاں بنزد تو آید
مع دُرِّ شہوار کانِ خلیفہ

ازاں دُرِّ شہوار در خاندانت
بماند ہمہ عزّ و شانِ خلیفہ

گہے عقد شہزادگان مظفّر
بخطبہ شدہ تر زبانِ خلیفہ

همه حاکماں در همه نفیس هر سو — بجشن اندروں مهمانِ خلیفه

چو بشنید اخبار جشنِ عروسی — شهِ هند شد مدح خوانِ خلیفه

دو شهزاده‌ات مهر و شهزادیاں هم — دو ماه انداز آسمانِ خلیفه

در آفات ادوار چرخِ ستمگر — تو هستی همه پاسبانِ خلیفه

بوصفِ تو اے خسروِ دورِ عالم — بریزد همه دُر زبانِ خلیفه

شکستی همه دستِ جورِ فلک را — فزودی همه عزّ و شانِ خلیفه

بوصفِ تو اے مطلعِ مهرِ عظمت — عسل می بریزد دهانِ خلیفه

توئی آنکه از مشک لطفِ تو شاها — معطر شده خان و مانِ خلیفه

بخورشید آفات شد فضل و لطفت — کنوں خسروا سائبانِ خلیفه

بدستِ تو داده است خلّاقِ عالم — بصد رمز و حکمت عنانِ خلیفه

ز تعظیم دو پور تو شد برفعت — چو عرشِ بریں آستانِ خلیفه

تو دانی همه دورِ اسرار داور — توئی در جهاں رازدانِ خلیفه

بلوحِ مه و مهر گردوں نبشته — بہ ضمنت همه عزّ و شانِ خلیفه

خدا از تو خوشنود و شاداں محمدؐ — که هستی همه مهربانِ خلیفه

ز وصفت کند عطر بیزی بمحفل — بذکرت همه مشک و بانِ خلیفه

ز عثمان که بدشاه شاهانِ عالم — شده منبسط خاندانِ خلیفه

ز اسرار یزداں به عثمان علیخاں — شده متحد دودمانِ خلیفه

به نسل دو عثمان خورشید عظمت — بماند همه عزّ و شان خلیفه

معظّم بجاه است شهزاده دیگر — بنازد بدو خاندان خلیفه

بذاتِ همایونِ شهزادگانت — شده مستقل عزّ و شان خلیفه

خدایا به عثمان علی خان بماند — چو یک تن دو جان خاندانِ خلیفه

زفانی درین نامه ماند بوصفت
همه مدحتِ خاندانِ خلیفه